

## ŞEKİL VE ŞEMÂİL

İzzeddin

*Şekil* kelimesi lugâti mânâsı itibariyle cismi muhafaza eden kılıfa, ahlâki mâhiyeti ile insanın ef'al-i hâricisine, felsefî mânâsı ile de sûret (biçim) mefhumuna münâsib düşmektedir.

Tasavvuftaki hakîki mânâsı itibâriyle ise *şekil* edeb, erkândan ibârettir. Lâkin edeb ile erkândan maksad sırf oturmasını kalkmasını bilmek mânâsına değildir. Meselâ bu *lafz-ı şekil* yemeyi, içmeyi de ivâ eder. Vâlidenin eline, mahbûbun leb'ine bûse, edâ-i namaz ve savm dahi şekilden ibârettir. Bu mevzûnun mânâsı *şeklin*, *şemâil* ile münâsebetinde mâlumdur.

*Şemâil*, şimâl kelimesinin cemî'dir. Şimâl ise cemîlin ahlâkına âyandır. Ya'ni şemâil şeklin bâtınıdır. Meselen buyrulduğu üzere çatal ile yemek, âbı bardak ile içmek şeklidir, zîrâ esas olan doymak ve susuzluğu izâledir. Çatal ile bardak bir vâsıttan ibâret olmasına mukâbil, bardağı kullanmak edeben zarûridir. Lâkin bu zarûret dahi erkâna izâfidir. Zîrâ çatal ile yemenin bî-edeb kabûl buyrulduğu erkânlar da mevcûddur.<sup>1</sup>

Vâlidenin elini öpmek evlâdın hürmetini; mahbûba olan bûse, mâşukun aşkını ifâde buyurmaya kâfi değildir, hatta bu şekli tasavvur dahi âdetten ibârettir dense doğrudur. Mâşuk dilberi öpmek ister, ama bûse, öpenin mâşuk olduğuna bir burhân değildir. Velhâsıl her bûsenin aşkı ifâde buyurmadığı gibi, aşk da dâima bûse ile beyân olunamaz.

Namaz edâ etmek ise, Hakk'a kurbiyet ve murâbit olmayı elzem kılar. Bu kâidelerden âzade namaz mânâsız, kudret-i irâdeyi kuvvetlendirmeyen savm yok yere aç kalmaktan ibârettir. Velhâsıl-ı kelâm şekil şemâile müştaktır, ona işâret eder. İşâret bir vâsıta ile ihbâr etmek olduğundan, şemâil şekil ile mâlumdur. Zîrâ şemâil, şeklin mânâsına hâizdir.

Buna mukâbil *hikmet*, *fazîlet*, *velâyet*, *kelâm* vesâire şekilden münezzehtir. Ya'ni şekil dahi şemâile mündemiçtir ve dâima ona muhtaçtır, lâkin şemâil şekilden âzade burhân eyleyebilir ve her nevi fazîletin burhânı mâkulattan feyz bulmayabilir. Meselâ tahayyûlat ve rû'yetler zâhiri şekillerden münezzehtir.

\*\*\*

Şimâl kelimesinin bir diğer mânâsı *sol* ciheti ivâ eder. Kur'an-ı Kerîm'de "kitâbı şimâlden verilenler" diye işâret edilen bir teba' mevcûddur. Bu bahiste ashâb-ı şimâl ve ashâb-ı yemîn denilen iki ümmetten bahsedilir. *Ashâb-ı yemîn* "îman" ehlidir ve kendilerine rabblerine yakîn, ulvî makamlar müjdelenir. *Ashâb-ı şimâl* ise ahlâkı tam ve edebli insanlardır, lâkin kendilerine bu nevi mertebeler müjdelenmez, hatta azâb-ı şedîd tebliğ olunur.

<sup>1</sup> Binâenaleyh mânâ gösteriyor ki her insanın acıkması kendi bâtınıdadır. Kimse kendi gayrının açlığını bilemez, acıkma hâdisesi gayrıya ihbâr edilse dahi bu böyledir. İnsanın açlığı ancak kendisine mâlumdur. Bu hüküm dahi bir istisnâ ile fesh olunabilir, zîrâ veledin açlığı vâlidesine mâlumdur, lâkin istisnâlar kâideyi değil hükmün mutlâkiyetini bozar.

Kanaatim bundaki mânânın *edeb* ile, haddini bilmek ve kendini mahdûd eylemek ile alâkalı olduğu cîhetindedir. Zîrâ insan, sûret-i ilâhiden mütekevindir. Bu sûretin esas mâlikinin hükmünce, insanın fitrî temâyülü tüm kayıtlardan azâde olmaya meyyâldir. Allah'ın, insanı dâvet buyurduğu cidal budur. Binaenaleyh bu hükm-ü ilâhi gereğince edeb dahi fenâ bulmalıdır. Zîrâ mahdûdun, Allah'ı zikri dâim tenzihte bulunduğundan onun akli, hâl-i edebi sebebiyle, idrak-i Hakk'a mahcûb durur.

Tâlibten istenen hem edebdir, çünkü haddini bilmeyene rabbi tenezzül buyurmaz, hem de bu haddin aşılmasıdır ki kemâle yol bulsun. Zîrâ *kemâl* haddin aşılması ile mümkün bir mertebedir. *Kâmil* denilen, nihayetinde insân-ı hass'tır. Binaenaleyh insan hem ashâb-ı şimâle, hem de ashâb-ı yemîne câmi'dir. Mekke ile Medîne arasındaki seyâhatin bunu ihtivâ ettiği kanaatindeyim.

Şâyet öyle ise insân, kendi kitabını okumaya ihtiyâr ve muktedîrdir. Makâm-ı nâz hükmünce nasıl isterse de öyle okur. İster celâl ile okur, ister cemâlden okur, buna Allah dahi karışmaz, hatta imdâd eyler. Şimâlden okursa Cibrîl ile, yemînden okursa Mikâil ile imdâd eyler. Hatta kul meselâ nefsinden okumak arzu etti, o vakit *vesvâs'il hannâsa* yol verir, Şeytan ile imdâd eyler.

Zîrâ hem şimâl, hem cenûb ve her cîhet,  
şekîl hem şemâil, edeb hem erkân,  
cemâl, celâl ve hem kemâl külliyyen sıf'atihi insânda câmi'dir,  
ama secde her dâim Allah'adır.

İnsân ile Allah gayrı değil, biri nokta biri Elif'tir. Elif notkanın tahakkuku, nokta dahi elifin hakîkatidir. Edeb hem erkân, Elifin, vücûd-u vahdete itaat ve ilvâsıdır.<sup>2</sup>

Erenköy, Eylül 2009

<sup>2</sup> Baş eğmek, boyun bükme